

Pools

L. van der Zijden-Holstvoogd

1. Taalbeschrijving

Het Pools is een West-Slavische taal en behoort tot de Slavische tak van de Indo-Europese taalfamilie. Het Pools wordt door Jassem (2003) gekarakteriseerd als een typische consonanttaal vanwege een rijk consonantsysteem en de zware consonantclusters die mogelijk zijn. Een cluster bestaande uit vier consonanten aan het begin van een woord is geen uitzondering.

Het Pools kent veel palatale consonanten. Deze consonanten klinken zachter dan de equivalenten die meer voorin de mond worden gerealiseerd. Een ander opvallend kenmerk van het Pools zijn de vele sibilanten (sisklanken). De rijke sibilant-inventaris maakt het voor niet-moedertaalsprekers lastig om deze fonemen van elkaar te onderscheiden. Poolse kinderen die Nederlands moeten leren daarentegen, zullen weinig problemen hebben met de Nederlandse consonanten.

Het Pools kent geen onderscheid tussen korte en lange klinkers, zoals het Nederlands. De realisatie van de klinkers zit tussen die van de korte en de lange variant in. De woorden uit de lotto zijn getranscribeerd zoals ze zijn waargenomen door een Nederlandstalige luisteraar. Poolse kinderen zullen moeite hebben met het onderscheid tussen de korte en lange klanken in het Nederlands, bijvoorbeeld het verschil tussen 'man' en 'maan'. Ook de diftongen zijn moeilijk voor Poolse leerders van het Nederlands.

Het Pools heeft, anders dan het Nederlands, relatief veel nasale klanken. In de test zit slechts één woord met zo'n klank, namelijk het woord voor vrachtwagen /tɕɛzarufka/. Het IPA symbool voor een nasale klank is een /~/ boven de vocaal. De uitspraak van de /ɛ~/ is ook hoorbaar in het Franse woord 'fin'.

Op de internetpagina (http://www.poolsonline.nl/?pagina=1_les) zijn korte fragmentjes van het Pools te horen. Het is ook mogelijk om via google translate woorden te laten uitspreken. Helaas is de vertaling van de woorden uit het Nederlands vaak niet juist.

Consonant systeem

Tabel 1

Consonantsysteem van het Pools volgens Jassem (2003)

	Coronaal					Dorsaal				
	Bilabiaal	Labiodentiaal	Dentaal	Alveolair	Postalveolair	Palataal	Velair	Uvulair	Faryngaal	Glottaal
plosieven	p b			t d		(c ɟ) ¹	k g			
nasalen	m			n		ɲ	(ŋ) ²			
Tap flap										
Fricatieven		f v		s z	ʃ ʒ	ɕ ʝ	x			
affricaat				ts dz ³	tʃ dʒ	tɕ dʑ				
liquida				l						
Half						j	w			
klinkers										

Opmerkingen: zwart: consonanten komen ook in het Nederlands voor groen alleen Pools

¹Dit zijn allofonen van de k en de g. ²komt net als in het Nederlands niet als zelfstandig foneem voor. Is in het Pools een gevolg van de nasale klinker die ervoor komt. ³De affricaten vormen minimale paren met de foneemclusters.

Syllabestructuur

Pools is een morfologisch rijke taal. Daardoor komen er relatief veel lange woorden voor met complexe clusters, tot wel vier consonanten. Dit is mogelijk zowel in initiale mediale als finale positie. In de lotto zijn alleen woorden met clusters van twee consonanten opgenomen. Deze worden in alle posities getest. Bijvoorbeeld in het woord /xwopjets/ (jongen(tje)).

Nb. De affricaten zijn aparte fonemen en geen clusters. Er zijn minimale paren te vormen waarbij affricaat of cluster het verschil in betekenis uitmaakt.

Klemtoon

Gewoonlijk op de voorlaatste lettergreep

2. Verwervingsvolgorde consonanten

Tabel 2

Verwervingsleeftijden Poolse consonanten volgens prof. Małgorzata Ročławska (Universiteit van Gdansk, 2014)

Leeftijd	Consonant
0 tot 0;11	p t m n j
1;9 tot 1;11	k
2;0 tot 2;2	s x h
2;3 tot 2;5	b f u
2;6 tot 2;11	l r
3;0 tot 3;2	d
later	Ń

In het overzicht van professor Małgorzata Ročławska (tabel 2) wordt niet aangegeven of er verschil in verwervingsvolgorde is tussen consonanten in initiale of finale positie. Ook ontbreekt de verantwoording bij het onderzoek.

3. Veel voorkomende fonologische processen

De genoemde processen zijn afkomstig uit de literatuur over fonologische ontwikkeling in het Pools (zie bronnen). De voorbeelden zijn afkomstig uit het onderzoek onder zich normaal ontwikkelende Poolse peuters in Nederland (Holstvoogd, 2015).

Gliding	rover→wover, krova→kwova, balon→bajon
Lateralisatie	rover→lovel, zegar→zegal, krova→klova
Fronting	Ńafa→saŃa, 3aba→zaba, miŃ→mis, kęswo→kseswo, ńapka→tsapka
Reductie cluster/ affricaat	tsirk→tsik, xwopjets→xwopjes, klutŃ→klut dęem→dem/zem/żem (mogelijk interferentie vanuit het NL)
Coalescence	ńapka→tapka/sapka, kurtŃak→kurtak, tsirk→sirk/tirk, mleko→meko swon→von/foŃ (cluster vereenvoudigd en kenmerken consonanten samengevoegd)

4. Toegestane lexicale variaties

In de Poolse kindgerichte spraak worden heel veel verkleinwoorden gebruikt. Daardoor zullen de verkleinwoorden waarschijnlijk eerder geleerd worden en dus vaker gebruikt worden door de kinderen.

Woord	IPA									Lexicale variatie
dom (huis)	d	o	m							domək (huisje)
mysz (muis)	m	ɨ	ʃ							mɨʃka (muisje)
koń (paard)	k	o	ɲ							koɲik (paardje)
tatuś (vader)	t	ɑ	t	u	ɕ					tata (papa)
ryba (vis)	r	ɨ	b	a						rɨpka (visje)
krzesło (stoel)	k	ɕ	ɛ	s	w	o				kɕɛsɛwko (stoeltje)
lalka (pop)	l	a	l	k	a					lala (pop), lalki (popje)
doktor (dokter)	d	o	k	t	o	r				pan (meneer), lɛkaʃ (arts)
małpa (aap)	m	a	w	p	a					mawpka (aapje)
pies (hond)	p	j	ɛ	s						pjɛsɛk (hondje)
krowa (koe)	k	r	o	v	a					krufka (koetje)
szafa (kast)	ʃ	a	f	a						ʃafka (kastje)
pudełko (doos)	p	u	d	e	w	k	o			karton, pudwo (doos)
kurczak (kip)	k	u	r	tʃ	a	k				kura (kip)
butelka (fles)	b	u	t	ɛ	l	k	a			butɛlki (flesje)
chłopiec (jongen)	x	w	o	p	j	ɛ	ts			xwoptɛk (jongetje)
ciężarówka (vrachtwagen)	t ɕ	ẽ	ʒ	a	r	u	f	k	a	auto

Afbeelding 1. toegestane lexicale variatie volgens tolk

5. Prestaties van zich normaal ontwikkelende Poolse peuters in Nederland

In het voorjaar van 2015 zijn 16 Poolse kinderen tussen 30 en 48 maanden getest met de papieren versie van de meertalige Articulatielotto van Kentalis (Holstvoogd, 2015). De kinderen bezochten een reguliere peuterspeelzaal en hadden voor zover bekend bij de leidsters een normale (taal)ontwikkeling. De gemiddelde leeftijd van de kinderen was 38,1 maanden.

De afname van de lotto vond plaats door een Poolse tolk, na een instructie van de onderzoeker. De kinderen moesten het getoonde plaatje matchen met het lottovel en daarna het woord benoemen. Als het woord niet spontaan benoemd werd, werd het woord voorgezegd. Als het kind het woord ook niet wilde nazeggen, ging de tolk door naar het volgende woord.

Alle uitingen van de kinderen zijn gescoord op een scoreformulier. De test bevat in totaal 36 woorden met 96 consonanten, als de clusters en affricaten als één consonant gerekend worden.

NB: In de huidige versie van de scoreformulieren is dit anders; de consonanten van een cluster worden daarin apart geteld. Als een kind van het cluster /xw/ alleen de /x/ realiseert, telt de /x/ wel mee voor het aantal consonanten correct. Daardoor kan de PCC met de huidige versie van het scoreformulier iets hoger uitvallen.

Omdat niet alle woorden beoordeeld konden worden (niet gezegd of niet verstaanbaar) zijn niet bij alle kinderen 96 consonanten beoordeeld. Bij het berekenen van scores is hier rekening mee gehouden. In tabel 3 zijn de gemiddelden van de groep vermeld.

Tabel 3

Gemiddelde scores van zich normaal ontwikkelende Poolse kinderen

Leeftijd	38,1 maanden
Aantal consonanten fout	20
Aantal woorden niet spontaan benoemd	11,4
Aantal consonanten beoordeeld	84,3
Aantal consonanten correct	64 (84-20)
Percentage Consonanten Correct (PCC)	76,2 (64/84*100)

Bron: Holstvoogd (2015)

Voorbeeld van een gemiddelde score

Meisje, 42 maanden

Aantal fout	22
Woorden nagezegd:	5
Niet te beoordelen:	1 woord (met 1 consonant)
Beoordeeld:	96-1=95 consonanten
Correct:	95-22=73 consonanten
PCC	$73/95 \times 100 = 76,8$

N.B. Bij het woord /lalka/ (pop), zegt het meisje [lala]. Dit is een toegestane variant, daarom is het weglaten van de /k/ niet als fout gerekend. /lalka/ betekent eigenlijk 'popje' en /lala/ 'pop'.

Zie afbeelding 2 voor een voorbeeld van het ingevulde scoreformulier.

X: klank is verkeerd gerealiseerd

∅: klank is weggelaten

NG: woord is nagezegd

Woord	IPA										NG	Realisatie
1.dom (huis)	d	ɔ	m									
2.nóz (mes)	n	u	X									n u s
3.mysz (muis)	m	i	X									m i s
4.koń (paard)	k	ɔ	ɲ									
5.kot (poes)	k	ɔ	t									
6.banan (banaan)	b	a	n	a	n							
7.tatuś (vader)	t	a	t	u	ɕ						✓	
8.pająk (spin)	p	a	j	ɔ	ŋ	k					✓	
9.lew (leeuw)	l	ɛ	f									
10.guziki (knopen)	g	u	j	i	k	i						
11.ucho (oor)		u	x	o								n t b
12.ryba (vis)	X	i	b	a								l r b a
13.krzesło (stoel)	k	X	ɛ	s	w	o						k s e s w o
14.balon (ballon)	b	a	l	ɔ	n							
15.lalka (popje)	l	a	l	X	a							l a l a
16.doktor (dokter)	d	ɔ	k	t	ɔ	r						
17.małpa (aap)	m	a	w	p	a						✓	
18.pies (hond)	p	j	ɛ	s								
19.rower (fiets)	X	o	v	ɛ	X							l o v e l
20.krowa (koe)	k	X	o	v	a							k l o v a
21.zegar (klok)	z	ɛ	g	a	X							z e g a l
22.stoń (olifant)	s	w	ɔ	ɲ								
23.czapka (pet)	X	a	p	k	a							s a p k a
24.dżem (jam)	X	ɛ	m									s e m
25.żaba (kikker)	X	a	b	a								s a b a
26.stopa (voet)	s	t	o	p	a							
27.szafa (kast)	X	a	f	a								s a f a
28.mleko (melk)	m	X	ɛ	k	o							m e k o
29.pudełko (doos)	p	u	d	ɛ	w	k	o				✓	
30.klucz (sleutel)	k	l	u	X								k l u s
31.cyrk (circus)	X	i	r	k								s i r k
32.kurczak (kip)	k	u	X	X	a	k						k u s a k
33.pizama (pyjama)	p	i	X	a	m	a						p i s a m a
34.butelka (fles)	b	u	t	ɛ	l	k	a					
35.chłopiec (jongen)	x	w	o	p	j	ɛ	X					x w o p j e s
36.ciężarówka (vrachtwagen)	X	X	X	a	r	u	f	k	a		✓	s e n s a r u f k a
Totaal aantal consonanten fout											A.	21
Totaal aantal consonanten geproduceerd											B.	106 - 1 = 105
106-aantal consonanten van niet geproduceerde woorden												
(B-A) / B * 100											PCC	79,05

Speakaboo 9.0 - scoreformulier Pools

Afbeelding 2: Voorbeeld ingevuld scoreformulier (nieuwste versie: consonanten van clusters apart geteld).

6. Bronnen

Literatuur

Holstvoogd, E. (2015) Beoordeling van de spraakontwikkeling van Poolse Peuters door een niet-moedertaalspreker met behulp van de Meertalige Articulatielotto. Master Thesis, Vrije Universiteit Amsterdam.

Łukaszewicz, B. (2007). Reduction in syllable onsets in the acquisition of Polish: deletion, coalescence, metathesis and germination. *Journal of Child Language*, 34, p. 53-82.

Rocławska-Daniluk, M. (2008). *Czytanie i pisanie. Metodyka zajęć korekcyjno-wyrównawczych*. Katedra Logopedii Uniwersytetu Gdańskiego, p.117, updated 2014.

Szreder, M. (2011). *Acquisition of consonant clusters in Polish, a case study*. York Papers in Linguistics Series 2, p.88-102.

Yavas, M. (2013). *Acquisition of #sC clusters: universal grammar vs. language-specific grammar*, Letras de Hoje, Porto Alegre, v. 48, n. 3, p. 355-361.

Zygorowicz, P. (2010). Consonant clusters across morpheme boundaries: Polish Morphonotactic inventory and its acquisition, *Contemporary Linguistics* 46(4), p. 565-588.

Andere bronnen

<http://meertaligheidentaalstoornissenvu.wikispaces.com/>
Teunissen, M. Tolk-vertaler Pools.

